

El vot agrari de la Guàrdia de Ferro, Romania 1929-1937

per Francisco Veiga

Potser perquè Romania es troba situada actualment en l'esfera dels països del bloc socialista —amb totes les traves que això suposa per a la investigació sobre certs temes—, o també per una concepció «europeo-centrista», centrada a l'Europa occidental, de la història, s'ha prestat poca atenció al moviment feixista sorgit en aquest país durant els anys trenta. Tanmateix, i en el seu moment, aquest moviment —concretat principalment en un grup denominat la Guàrdia de Ferro— arribà a ésser el tercer en importància pel que fa a base de masses, després del nacionalsocialisme alemany i el feixisme italià, i durant aquella època no era difícil de trobar-ne referències als principals periòdics europeus. Per tant, la Guàrdia de Ferro planteja a nivell metodològic, quan a l'estudi del fenomen feixista, característiques interessants que arrenquen en particular del fet que aquest grup apareix i es desenvolupa en un país en el qual el 80 % de la població activa era agrària.¹

Si partim del caràcter incorpori —a nivell ideològic— del feixisme i de la seva alta capacitat d'adaptació al context social en què apareix, ens interessa especialment l'anàlisi del període que podríem denominar «agrari» de la Guàrdia de Ferro i que abraça els deu anys que van des de la seva fundació, el 1927, fins a les eleccions crucials del 1937. La vida d'aquest moviment encara es perllonga quatre anys més, fins al 1941, però aquesta etapa és molt menys interessant, atès que, a causa del desenvolupament de la política internacional, la Guàrdia acaba per accedir al poder, circumscrita en un govern dictatorial de caire militar —setembre de 1940—, la qual cosa produeix un tomb en la seva estratègia que tendirà a partir d'aleshores a dominar els centres de poder que constitueixen les ciutats i en especial la capital, Bucarest. Així, doncs, no crec que puguem parlar, en el cas de Romania, d'un «feixisme agrari» en contraposició a un «feixisme urbà» a d'altres llocs, sinó d'un desenvolupament «pseudòpode» agrari que, si bé fou el que permeté a la Guàrdia de Ferro d'aconseguir certs èxits electorals fins al 1937, es retrotragué completament durant el curt període d'estada del partit en el poder, uns quatre mesos.

La tàctica agrari de la Guàrdia adoptà formes diverses que no poden

1. Aquest treball forma part d'una tesi de llicenciatura, escrita per l'autor, amb el títol de *La Guardia de Hierro: fascismo y populismo agrario. Rumania, 1919-1940* (4 vols.). Fou dirigida pel doctor Josep Florit i Capella, i codirigida pel professor Enric Ucelay Da Cal, i llegida a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona (Departament d'Història Contemporània per l'octubre de 1981).

entendre's sense conèixer bé el país i l'època en qüestió, i per això, abans de tot, cal plantejar d'entrada en què consistí el que podríem anomenar el fracàs de l'alternativa agrarista pròpiament dita —no feixista—, juntament amb el deteriorament de la situació econòmica de la petita pagesia.

La pagesia i els agraristes

Tot plegat arrencava de la reforma agrària del 1921 duta a terme pel govern, amb la qual —*grosso modo*— la superfície pertanyent a la gran propietat havia anat minvant al llarg dels anys vint en un 58 % respecte al període anterior a la guerra, mentre que els agricultors que posseïen menys de 10 ha i que representaven el 92 % del nombre total dels propietaris passaven a detenir el 60 % de la superfície llaurable de país.² Aquesta reforma, una de les més radicals aplicades a Europa, si excloem el cas de l'URSS, havia estat iniciada davant la por que la pagesia, molt inestable socialment, i que el 1907 ja havia protagonitzat un violent aixecament a escala nacional, es contagiés del corrent revolucionari en ple apogeu a la veïna Rússia. Fou també l'últim cop fet per una burgesia liberal en ascens als grans terratinents del país com a força política coherent; durant molts anys havien detingut el domini del país i després anaren passant a compartir-lo amb la burgesia liberal a través d'un torn de partits. Però les crisis comercials freqüents, degudes a la forta competència que significava el blat americà i el rus per al que exportaven els terratinents romanesos, repercutia molt negativament en la caiguda dels preus d'aquest i en la resta de l'economia nacional. D'ací que els liberals redoblessin els seus esforços per a arrencar als terratinents el poder polític que posseïen i per a reordenar a la seva manera les relacions de producció al camp.

De l'intent d'ingerència dels liberals al camp, amb llurs esforços i projectes per a subordinar-lo a la industrialització del país, i de la resistència de la societat agrària sorgeixen els populistes a principis del segle.

Els quadres dirigits i militants d'aquesta alternativa política encara molt dispersa estaven integrats principalment per mestres i capellans, o sigui la «*intelligentsia* de poble», part de la pagesia i polítics trànsfuges del partit conservador o del liberal. Les seves manifestacions ideològiques abraçaven un ampli ventall de tendències que àdhuc connectaven amb un moviment literari com el «*samanatorisme*» (de la revista «*Sămănătorul*», «*El Sembrador*»), sorgit a principis de segle. Però en general el populisme polític més «clàssic», propugnat per Constantin Stere, concebia la pagesia en el seu conjunt com una classe política coherent que concentrava en aquesta el «geni de la raça»; la indústria no havia de superar certs límits i mantenir-se al servei de l'agricultura, mentre que el país havia de transformar-se en una mena de «*Dinamarca balcànica*», mitjançant una

2. Vasile BOZGA, *Criza agrară în România dintre cele două războaie mondiale* (Bucarest 1975), p. 574. En realitat, aquestes xifres no són tan clares, però les prenem com a punt de referència. El que és fora de dubte és que la reforma agrària romanesa del 1921 fou en efecte una de les més radicals dutes a terme a l'Europa d'entreguerres.

reforma agrària i la creació d'una pagesia vigoroso, petit-propietàri, organitzada en cooperatives.

Amb el temps aquest moviment aniria transformant-se en una formació política més realista quant a les seves reivindicacions per a la pagesia, i més que populista l'hauríem de designar com a agrarista: el Partit Camperol (*Partidul Țărănesc*) de Ion Mihalache, un mestre d'escola. La darrera fase de la metamorfosi es produí el 1926, quan aquesta formació acaba per fondre's amb el Partit Nacional de Transsilvània, el qual, fins a la unió de la província amb la resta de Romania, el 1918, havia estat un partit de caire irredemptista contra la dominació magiar, i que ara havia esdevingut el bastió d'una petita burgesia provincialiana i una pagesia de tipus mitjà i mitjà alt que lluitaven contra l'absorbent burgesia liberal, la qual pretenia industrialitzar el país fos com fos i cercava d'imposar un esquema fortament centralista a l'organització administrativa.

El Partit Nacional Camperol, resultat de la fusió esmentada, malgrat que suposà una sèrie de claudicacions per als agraristes pel que fa a llurs reivindicacions primitives i radicals, es definí aviat com un més d'aquells «partits verds» que sorgiren en l'àmbit de l'Europa centrorienttal a l'època d'entreguerres. En virtut de la seva base de masses, constituïda per amplis sectors de la pagesia romanesa, es revelà des d'un principi com un adversari formidable del Partit Liberal, que romania al poder des de la fi de la Gran Guerra.

Per la seva banda, el pagès, sobretot aquell que havia esdevingut petit propietari gràcies a les terres adquirides per la reforma agrària, s'anava adonant gradualment que la seva explotació, que oscil·lava entre les 3,5 ha i les 5, no acabava de resultar-li rendible, ja que arrossegava amb ella tota una sèrie de desavantatges heretats de l'antic latifundi, la qual cosa es concretava en el fet que les parcel·les eren massa disperses i que ningú no li havia ensenyat com podia dur a terme un tipus de conreu intensiu i amb quins mitjans.³ D'altra banda, tampoc no s'havien inaugurat nous canals de comercialització o de crèdit. En definitiva, tot plegat repercutí en el fet que la productivitat per hectàrea de les explotacions a tot el país no aconseguí mai, en tot el període d'entreguerres, de situar-se al nivell d'abans del 1913; la superfície llaurable fins i tot augmentà, però no el rendiment de la terra.

Els nacional-camperols havien fet tota una sèrie de promeses en aquest respecte, que anaven des de l'aplicació de noves expropiacions a l'execució d'un projecte de concentració parcel·lària, i per això, perquè el pagès hi veia uns polítics molt més pròxims als seus interessos i més progressistes que no pas els liberals, aconseguiren d'accedir al poder el 1928, utilitzant la seva base de masses (concentració d'Alba Iulia el 6 de maig de 1928) i fins i tot el boicot sistemàtic al Parlament. Tanmateix, el xoc amb la realitat del poder fou massa dur per a la precària integritat estructural i ideològica d'un partit que abraçava una gamma excessivament àmplia de tendències en el seu si.

Les contradiccions desfermades repercutiren de manera negativa sobretot en la qüestió agrària. D'una banda, els nacional-camperols en el govern, encara

3. Vegeu D. ȘANDRU, *Reforma agrară din 1921 în România* (Bucarest 1975), ps. 276-279.

que legislaren una nova llei sobre cooperatives més descentralitzada i desestatalitzada que la dels liberals, o concediren un interès especial al pressupost del ministeri d'agricultura, negligiren de fet llurs promeses de nous repartiments de terres o de concentració parcel·laria.⁴

D'altra banda, l'impacte que suposà la crisi econòmica fou important a l'hora de determinar la política dels nacional-camperols. En aquest aspecte es dedicaren a promulgar algunes lleis encaminades a rescatar el camperol de la mar de deutes en què s'havia enfonsat de feia temps i que ara havia esdevingut més profund. Però, d'altra banda, mitjançant una llei de l'agost de 1929 s'aixecaren una bona part de les traves que impedièn la venda o alienació de les terres obtingudes per la reforma agrària. Amb això s'accelerà el procés de circulació de terres de la petita pagesia, cada dia més inestable econòmicament, cap a una pagesia mitjana, posseïdora d'extensions entre les 10 ha i 100.⁵

En definitiva, amb la caiguda dels preus agraris com a conseqüència de la crisi, l'ampliació de l'obertura de les «tisoires» entre els preus dels productes agrícoles i els industrials, la pressió poblacional al camp —resultat de l'eufòria que suposà a principis dels anys vint la creença de la pagesia en la inauguració d'un llarg període d'estabilització econòmica després del repartiment de terres, i conseqüència lògica també de les seqüeles d'una guerra sobre la piràmide demogràfica—, i el retorn a una política eminentment industrialista —que suposà alhora la tornada dels liberals al poder a partir del 1934—, la pagesia, sobretot la petita pagesia a causa de la fallida, entrà en un llarg període de depressió. El latifundista, especialment el que tenia interesos en l'exportació de cereals, que veia, impotent, com s'enfonsaven els preus en el mercat, tampoc no es lliurà de la crisi agrària dels anys trenta. En aquest respecte, l'aparent recuperació dels preus a partir del 1934 —que per cert no tornaren a assolir el nivell del 1928— és enganyosa, perquè a partir del 1938 s'esfondraren novament.⁶ Conseqüència general de tot plegat fou que la petita pagesia s'arruïnà o es trobà, fins a la reforma agrària del 1945, a prop de la fallida i, en molts casos, després de perdre les terres, passà a engròssir les files del proletariat agrícola.

Creiem, per tant, que tot partint de la desillusió que produeix l'actuació dels nacional-camperols en el poder i del cop que sofreix la petita pagesia i cert estrat de terratinents per la crisi mundial —la qual cosa, d'altra banda, aguditzava una inestabilitat econòmica ja existent anteriorment—, es pot entendre en bona part la popularitat de la Guàrdia de Ferro al camp, que culminarà

4. Això es reflecteix des del principi de la seva gestió. En un annex d'un despatx del plenipotenciari espanyol a Bucarest, del maig de 1929 (Arxius del Ministeri d'Afers Exteriors —Madrid—, Romania, lligall 2648, desp. núm. 214 del 1929), es pot trobar un article del diputat G. MANTU, *Les conséquences économiques de la réforme agraire en Roumanie*, aparegut a «La Nation Roumaine» el 14 de maig de 1929. Res no s'hi diu de les promeses dels radicals fetes poc abans pel partit del senyor Mantu.

5. Segons Henry ROBERTS, a *Rumania. Political Problems of an Agrarian State*. (New Haven-Londres 1951), p. 156, «fou aquesta llei, més que cap altra, la que donà origen a l'acusació que els nacional-camperols representaven el pagès benestant i la burgesia rural». Un article de D. SANDRU, *Considérations sur la structure de la propriété foncière rurale de Roumanie entre les deux guerres mondiales*, a «Revue Roumaine d'Histoire», vol. 4 (octubre-desembre de 1976), ps. 586-604, incideix sobre aquesta problemàtica.

6. BOZGA, *op. cit.*, p. 98.

amb el seu ascens fulminant a les eleccions del 1937.⁷ Així, doncs, el feixisme va créixer com un bolet sobre l'humus d'una desillusió. Aquesta és l'opinió, per exemple, d'un testimoni destacat de l'època, el teòric i dirigent comunista Lucrețiu Pătrășcănu;⁸ però també podem comprovar-ho gràficament tot comparant els mapes electorals del 1931, 1932, 1933 i 1937. Veurem, en efecte, com en aquest darrer any la Guàrdia de Ferro ja havia penetrat, i obtingut percentatges importants de vots al seu favor, en alguns dels districtes de l'est de Transsilvània i Valàquia (Oltènia) que fins aleshores havien estat enclavaments importants del Partit Nacional Camperol. Els agraristes es veien combatuts amb èxit en llur propi terreny per la Guàrdia de Ferro. I això no deixava d'ésser significatiu.

La Guàrdia de Ferro al camp

Per tant, l'habilitat dels legionaris —tal com hom denominava els integrants del nucli originari i doctrinari de la Guàrdia, és a dir, la Legió de Sant Miquel Arcàngel—, consistí sobretot a explotar el descontentament generalitzat existent tant entre la petita pagesia com entre els terratinents, i en especial, dins d'aquest àmbit, a treballar una sèrie de minories deixades de banda per la resta dels partits polítics. Aquesta maniobra, tanmateix, no es duria a terme esgrimint un programa polític coherent, amb propostes concretes, sinó recurrent a una barreja difosa d'«actituds» agraristes i d'uns confusos elements ideològics populistes —presos dels populistes romanesos de principis de segle. Aquest eteri discurs polític enormement elàstic aviat es revelà com eficaçment adaptat a l'acció de la Guàrdia de Ferro entre les masses camperoles, i en són una bona mostra les marxes pel camp fetes per les esquadres legionàries.

A finals del 1929 Corneliu Zelea Codreanu, el jove advocat fundador i líder de la Legió de Sant Miquel Arcàngel i de la Guàrdia de Ferro, decidí de posar en marxa les primeres campanyes agràries que descriu amb força detall en la seva obra fonamental, *Per als legionaris*,⁹ i que obeïen, almenys temporalment, a l'elecció de la via parlamentària per a l'accés al poder; amb vista d'això, entrena grups de legionaris, joves estudiants en la seva majoria, en la realització de llargues marxes camps a través sota tota mena de circumstàncies climàtiques. Molts d'aquests estudiants —la majoria dels militants de la Guàrdia de Ferro ho eren— eren a la vegada fills de camperols que després de la reforma agrària i l'adquisició de més hectàrees de terra se sentien prou estables econòmicament com per a haver-los enviat a estudiar a la ciutat; o també, al contrari, fills de

7. És realment difícil donar ací una idea d'aquesta desillusió entre una pagesia que durant generacions havia sentit com a especialment seva l'alternativa oferta pels polítics agraristes, fins i tot abans de la constitució del Partit Camperol mateix.

8. *Vid.* l'afirmació textual de Lucrețiu Pătrășcănu a la seva obra *Sous trois dictatures* (París 1946), p. 109.

9. L'edició original és del 1936. Actualment n'existeixen reedicions en els principals idiomes europeus. Les castellanés són del 1941, 1972 i 1975. *Vid.* d'aquesta darrera, impresa a Barcelona, les pàgs. 299-347.

propietaris latifundistes desposseïts com a conseqüència de la mateixa reforma agrària. En ambdós casos llur nivell econòmic no era bo —sobretot en ciutats amb un cert ambient luxós, com Bucarest—¹⁰ i l'atur intel·lectual davant l'afluència més gran d'estudiants ennegria llur horitzont professional.¹¹ Se sentien, a més, amenaçats per la competència que a certes facultats —especialment medicina, dret, farmàcia i l'escola de comerç— constituïen els estudiants hebreus amb una base cultural més àmplia i sòlida —ja que eren fills en la seva major part de professionals liberals— i amb més mitjans econòmics.¹² Aquest descontentament havia provocat disturbis autisemites seriosos a la universitat a partir del 1922.¹³

Quan, finalment, Codreanu posa en pràctica les primeres marxex pel camp l'hivern de 1929 a 1930, la teatralitat senzilla però efectiva que les envolta no triga a donar resultats positius. Així, doncs, els legionaris, encara que vestien l'uniforme paramilitar característic de qualsevol moviment feixista, a base de camisa verda i corretjam, empraven també en la mateixa mesura el vestit popular camperol. A les primeres campanyes, almenys, s'ornaven el barret de pell amb plomes de paó, símbol d'autoritat emprat tradicionalment tant pels antics prínceps que havien lluitat contra els otomans com pels cabdills camperols revoltats contra els dominadors hongaresos de la Transsilvània del segle XVIII, o pels capitans de *baiduci* (bandolers socials), tan populars als Balcans. Així mateix, en una ocasió en concret —la marxa pel districte de Cahul (Bessaràbia) de finals de gener de 1930— es cosiren creus blanques al pit amb la intenció clara de recordar els croats.¹⁴ En qualsevol cas, la imatge simbòlica que pretenien de reflectir els legionaris era més complexa que no sembla a primera vista, i feien l'efecte de situar-se entre la del «mític justicier» —sota la figura del príncep o la del bandoler, encara que aquest constituís precisament, en moltes ocasions, una versió idealitzada del primer des d'un prisma popular— i la del profeta o cabdill religiós. En aquest darrer cas no hauríem de descartar l'existència prèvia

10. Els llibres de viatges que existeixen sobre la Romania d'entreguerres ens donen una imatge «parisenca» de Bucarest. *Vid.*, p. ex., Georges OUDARD, *Portrait de la Roumanie* (París 1935), ps. 4-5.

11. Després de la guerra, la universitat romanesa es prestava a tota mena d'agitacions: d'una banda, les noves promocions s'ajuntaren amb les d'ex-combatents, i, de l'altra, amb la incorporació de nous territoris al país, doblà el nombre d'habitants i el d'estudiants. La conseqüència més immediata fou la massificació i saturació de l'estudiantat a les aules. En aquests nous territoris —Transsilvània, Bucovina i Bessaràbia— s'aplegaren també gran nombre d'estudiants d'origen hebreu.

12. Ministeri d'Afers Exteriors (Madrid), Romania, lligall 2648, desp. núm. 237, del 24 de desembre de 1927.

13. *Id.*, desps. núm. 310/1922, 29/1923, 74/1923, 100/1923. Donen una informació notablement detallada.

14. El 1919, i aprofitant la guerra civil que s'estenia per Rússia, Romania s'annexà Bessaràbia, regió que en principi pertanyia a aquell país, però que era habitada majoritàriament per romanesos-moldaus, juntament amb d'altres ètnies, molt variades. Un cop els bolxevics en el poder, no es limitaren a reclamar Bessaràbia diplomàticament, sinó que introduïren i sostingueren grups de guerrillers i militants comunistes. Aquestes tensions repercutiren negativament sobre la vida social dels bessarabs; d'ací que els legionaris tinguessin interès a presentar-se com a «salvadors» de la «potència pagana que otega la Bessaràbia cristiana» (*vid.* CODREANU, *op. cit.*, ps. 314 i 317).

de tot un conjunt de tradicions de rel mil·lenària soterrades en la cultura popular camperola romanesa, la qual cosa explicaria la bona acollida donada a certes actituds messiàniques dels propagandistes legionaris.

Encara que en principi es dugué a terme una marxa de gran envergadura, entrant a Bessaràbia pel districte de Cahul pel gener del 1930, amb uns tres mil adeptes a cavall o en carro, en formació i amb un servei d'ordre propi, i més endavant es pensà a organitzar una campanya a gran escala que travessés Bessaràbia en tres columnes, el cert és que les marxades solien aplegar pocs membres —organitzats en «esquadres»—, els quals, després d'arribar a un poble, pronunciaven un breu discurs en el qual destacava la manca aparent de contingut polític i el seu «llenguatge popular».¹⁵ En ocasions es limitaven a anar d'un poble a l'altre tot cantant, o fins i tot en silenci, però sempre en formació. Els seguidors de Codreanu arribaven als pobles a cavall en moltes ocasions, però també era normal que recorreguessin a peu llargues distàncies. En qualsevol cas, als legionaris els agradava de compartir l'estatge dels pagesos, llurs festes, llurs balls, etc. Segons Eugen Weber, un dels historiadors peoners en l'estudi de la Guàrdia de Ferro, «allà on no arribaven els cotxes dels polítics, els legionaris hi anaven a peu o amb qualsevol altre mitjà, i viatjaven amagats als trens o travessaven rius glaçats». I continua:

«Aquests mètodes eren pobres, en part per necessitat i en part perquè demostraven ésser efectius. En qualsevol elecció general o parcial, els legionaris eren als pobles, donaven la mà als pagesos, jugaven amb els infants, regalaven petites imatges del “capità” (Codreanu) i cantaven molt; la tàctica sembla que donà resultat.»¹⁶

I en un altre lloc diu, referint-se al mateix Codreanu:

«No pronuncia gaires paraules, es limita a actuar. Els pagesos senten el que diu i retenen la visió de la seva aparició a cavall amb les plomes de paó onejant en el seu barret.»¹⁷

Pel seu costat, Lucretiu Patrascanu, a la seva obra ja esmentada *Sous trois dictatures*, afirma que cada vegada que els grups de propaganda arribaven a un poble es reunien entorn d'un servei religiós i a continuació els legionaris feien jurar als camperols fidelitat a Codreanu amb fórmules truculentes. Segons el mateix autor, al districte de Neamț, arribaren a transportar un dels seus caps moribund, el qual recomanava *in extremis* que votessin la Guàrdia de Ferro. En d'altres ocasions, aquesta vegada segons l'ambaixador francès a Bucarest, prometien individualment a cada pagès que se'ls concederien des del govern les peticions que fessin en aquell moment: una vaca, tal terreny, etc.¹⁸ Al marge de

15. *Ibid.*, p. 319.

16. Eugen WEBER, *Rumania*, dins *La derecha europea*, de Hans ROGGER i Eugen WEBER (Barcelona 1972), p. 405.

17. *Ibid.*, p. 409.

18. *Vid.* Pătrășcănu, *op. cit.*, ps. 66-67, i dels arxius diplomàtics del Ministère des

les afirmacions de Pătrășcănu, en general les marxes feien l'efecte d'ésser molt senzilles, encara que conservaven sempre el sentit carismàtic. Els records de l'historiador hongarès Nicholas Nagy-Talavera, testimoni d'excepció en la seva infantesa, poden donar una idea-resum de l'ambient que es vivia a les zones treballades pels legionaris; l'historiador recorda una petita placeta en un poble dels monts Apuseni a la tardor de 1937, plena de pagesos, molts dels quals «haviem caminat dotzenes de milles per arribar-hi». Tot d'una «un home alt, misteriosament bell, abillat amb el vestit blanc del pagès romanès, entrà al pati muntat en un cavall. (...) El seu somriure franc, com d'infant, irradiava sobre la multitud miserable, i així semblava mantenir-se misteriosament a part. Carisma és la paraula adequada per a definir l'estranya força que emanava d'aquell home. (...) I així es va mantenir entre la multitud, silencios. No tenia cap necessitat de parlar. Una pàgina vella de cabells blancs se senyà i ens xiuxiuejà: "L'emissari de l'arcàngel Miquel!" »¹⁹

Els legionaris jugaven contínuament en realitat amb dos factors: d'un costat, amb una adaptació elàstica del seu missatge polític a cada zona, a cada context concret, i amb el camuflatge i enfosquiment d'aquest missatge en molts casos a través de l'adopció d'una sèrie de «vies collaterals» d'expressió, d'«actituds».

Així, el fet que la Guàrdia de Ferro hagués obtingut la gran majoria dels seus vots en districtes i regions on la població hebrea, molt exigua, no plantejava forts problemes d'antisemitisme social entre la població,²⁰ en contradicció amb el fet que el tema principal dels seus escrits doctrinaris fos precisament l'antijudaisme, resulta molt simptomàtic. A tal efecte, el plenipotenciari francès a Bucarest, Adrian Thierry, comentava en un despatx referit a les campanyes agràries legionàries del 1937 que els agents electorals empraven l'antisemitisme «allà on era possible».²¹

Affaires Etrangères, sèrie Europe, 1930-1940, subsèrie Roumanie, vol. 147, abril de 1933 - abril de 1934, desp. núm. 413 del 4 de desembre del 1933. Del ministre de França a Romania.

19. Nicholas NAGY-TALAVERA, *The Green Shirts and the Others. A History of Fascism in Hungary and Rumania*, Hoover Institution Press, 1970, p. 247.

20. Exclosa la regió de Bucovina, al nord, i alguns districtes més, al nord de Transsilvània en especial.

21. Sobre aquest fet criden l'atenció P. SHAPIRO (vid. *Prelude to Dictatorship in Romania: The National Christian Party in Power, December 1937-February 1938*, a «Canadian-Slavic Studies», VIII, 1 (primavera de 1975, ps. 59 i 65), i Eugen WEBER, a *The Men of the Archangel*, a Walter LAQUEUR i George L. MOSSE (eds.), *International Fascism, 1920-1945*, Nova York 1966). Cal tenir en compte que les àrees on el sentiment antisemita era especialment fort entre la població arran de la importància més gran de la comunitat hebrea, ja eren treballades per una formació purament antisemita i conservadora, no feixista: la Lliga per a la Defensa Nacional Cristiana del professor A. C. Cuza, que a partir del 1935 passa a denominar-se Partit Nacional Cristià. Les topades violentes entre les milícies paramilitars d'aquest grup (els «llancers») i els legionaris anaren creixent en importància fins al 1937. Es comprèn que els legionaris evitessin aquestes àrees o que en fossin expulsats pels cuzistes. Amb tot, els legionaris sí que treballaren algunes zones de fort antisemitisme social, en especial la Bucovina i el nord de Transsilvània.

Les zones de propaganda

En realitat, les zones de propaganda els primers temps, és a dir, fins al 1932 més o menys, foren escollides tenint en compte la forma més bona d'adaptar-s'hi i aprofitar la seva singularitat. Tenim un cas molt significatiu a la zona dels monts Apuseni, a Transsilvània. Aquests, per als romanesos, constituïen un dels «bressols de la romanitat». A les seves valls apartades vivien els *moți* (pronunciem *motzi*), pagesos que hom deia que descendien directament dels primitius pobladors dacis, entorn dels quals existia una mena de mitologia de caràcter patriòtic, ja que, a més, durant el llarg domini hongarès de Transsilvània, els *moți* havien protagonitzat una sèrie d'insurreccions, més de subsistència que nacionalistes, encara que als romanesos els agradava d'afirmar el contrari.²² A causa del seu aïllament conservaven molt pures les seves tradicions i els trets distintius ètnics, i sobre ells i les seves muntanyes es compongueren des d'obres literàries fins a balades populars; com a detall anecdòtic, una de les realitzacions importants i principals de la primitiva cinematografia romanesa fou un documental intítulat *El país dels moți*, de Paul Călinescu, que el 1938 guanyà el premi de la Biennal de Venècia. Els monts Apuseni havien estat, a més, el bressol dels famosos «nacionalistes primitus», com Horia, cabdill de la insurrecció *moți* de 1784; Avram Iancu el «Rei de les Muntanyes», lluitador nacionalista romanès durant la revolució del 1848, també provenia dels Apuseni i hi actuava; i el mateix succeïa amb Tudor Vladimirescu, cap del que és considerat com el primer intent independentista contra els turcs i l'oligarquia fanariota el 1821.

A aquest fet, s'hi afegia que la zona era una de les més deprimides de tot Romania, econòmicament parlant. Així, a la tardor del 1927 el govern es veié obligat a enviar nombrosos vagons de blat de moro perquè la població no es morís de fam. Quan els nacionals-camperols pujaren al poder, crearen la Comissió del Govern per a l'Ajuda de la Zona dels Monts Apuseni el 1928.²³ La seva misèria era tan extrema, que per aquestes dates hom descobrí al poblet d'Albac que, sobre un total de cent persones sotmeses a la prova de Wasserman, 97 eren sifilítiques, inclosos els infants.²⁴

A més, començaven a sentir-se les conseqüències de la crisi agrícola, apareguda aviat a Romania a partir del 1926: el 1928 es produí a tot el país una de les collites més catastròfiques del període d'entreguerres —el govern hagué d'enviar a les zones més afectades i més pobres uns tretze mil vagons de cereals, llegums, etc. L'any següent la collida fou excellent, però no trobà sortida i els

22. Segons Zeev Barbu, les rebel·lions de la població dels monts Apuseni no poden qualificar-se de «camperoles», atès que els *moți* vivien als límits d'una economia agrària. Aquest autor prefereix qualificar-los de grup social marginal, dependent en part de l'agricultura i en part del comerç (vid. ZEEV BARBU, *Psycho-Historical and Sociological Perspectives on the Iron Guard, the Fascist Movement of Romania*, a Larsen E. UGELVIK, B. HAGTVET i J. P. MYKLEBUST [eds.], *Who were the Fascists. Social Roots of European Fascism*, Oslo 1980, p. 393). Amb tot, caldria tenir en compte que els *moți* es dedicaven predominantment al comerç només en èpoques de carestia.

23. Vasile BOZGA, *op. cit.*, ps. 93-94.

24. Geo BOGZA, *La pauvreté au pays des motzi*, a *Années de ténèbres* (Bucarest 1955), ps. 12-19. Cf. p. 17

preus baixaren; aquesta tendència continuaria fins al 1932. En tots dos casos el «país dels *moți*» es veié directament o indirectament afectat.

Pobresa i crisi portaven a l'atur encobert o a la proletarització. I els pols principals d'absorció més propers a aquesta mà d'obra miserable eren les serradores,²⁵ que, pel fet d'ésser majoritàriament a mans del capital jueu, servien de punt de suport a la propaganda antisemita de Codreanu. Per si fos poc encara, afegien més llenya al foc els casos de corrupció; així, el plenipotenciari espanyol a Bucarest es referia, ja en un despatx de mitjan 1923, al descontentament manifestat pels pobladors de les muntanyes contra «la corruptora injustícia del venal gabinet de Bucarest, el ministre d'agricultura del qual (...) ha comès la imprudència de vendre a certs traficants protegits per influents personalitats polítiques gran part dels boscos, que constitueixen el principal mitjà de vida dels habitants d'aquella abrupta regió».²⁶

Crisis de subsistències endèmiques i depressions agrícoles contínues que la reforma agrària no havia aconseguit de resoldre es combinaven amb la penetració a la zona de noves indústries que no deixaven d'alterar el medi ecològic amb rapidesa, que proletaritzaven una bona part de la població en atur encobert, les quals, sobretot, els *moți* veien com a estrangeres en el sentit més estricte, ja que tant el seu capital com el seu *staff* directiu eren hebreus. Al costat d'això, els ressos «mítico-heroics», sentimentals i romàntics que despertaven els *moți* en llurs muntanyes feien que els conflictes socioeconòmics locals adquirissin connotació ferotgement nacionalistes i que fins i tot prenguessin proporcions de lluita entre ètnies.

I això mateix succeïa a d'altres regions seleccionades pels legionaris, encara que de fet hi predominés un factor de descontentament o agitació social dominant, ja sia l'activa propaganda esquerranista a Bucarest o els problemes derivats de les càrregues usuràries que certs prestamistes acumulaven sobre les espatlles dels petits propietaris de la Bucovina.

El llenguatge codreanista

L'elecció mateixa d'aquestes zones amb llurs minories descontentes implicava en ella mateixa un missatge determinat. A un nivell més concret, el discurs era aparentment insubstancial; així, quan Codreanu s'adreça als pagesos el desembre del 1929 els diu:

25. Vid. A. AXENFELD, *Prigoanele economice contra evreilor din Romania între cele doua razboaie mondiale*, a «Toladot» (Jerusalem), núm. 9 (març de 1975), p. 6, C. G. ROMMENHOELLER, *La Grande Roumanie* (l'Haia 1926), ps. 264-265. Sobre la magnitud d'algunes d'aquestes serreries ens en dóna una idea el fet que la «Carpatina» tenia 8.000 obrers.

26. Això després de referir-se al fet que els habitants d'aquesta comarca, o sigui, dels monts Apuseni, eren, «entre tots els pagesos d'origen romanès, els més propensos a deixar-se arrabassar per l'esperit de protesta contra els abusos de l'element oficial» (vid. Ministeri d'Afers Exteriors, Madrid, Romania, lligall 1718, desp. 177 de l'11 d'agost de 1923; del ministre plenipotenciari).

«Unim-nos tots, homes i dones, per a crear, per a nosaltres i per a la nostra raça, altres destins. S'apropa l'hora de la resurrecció i de la redempció humanes; qui cregui, lluiti i sofreixi ser recompensat i beneït per aquesta raça. Temps nous criden a la porta! Mor un món d'ànimes àrides i en neix un altre amb l'ànima plena de fe. En aquest món nou cadascú tindrà el seu lloc, no segons la seva ciència, sinó en primer lloc segons la seva fe, i en segon lloc, segons el seu caràcter.»²⁷

Aquest discurs no deixava d'ésser bastant radical en el fons, i en la forma no estava exempt d'un cert to messiànic, millenarista. En realitat, es tractava d'una manera d'adaptar-se a les condicions socials d'unes zones no gaire tingudes en compte pels partits, o bé on aquests havien fracassat anteriorment, apellant a certs ressorts sentimentals de la concepció política i tradicional del comperolat. Certament que existiren promeses concretes en els períodes electorals —o almenys això és el que es desprèn de cert informe de l'ambaixador francès—²⁸ respecte a la dissolució dels partits polítics, càstigs dràstics als «conspiradors contra l'estat i la nació», «destrucció del germen de la lluita de classes» i promeses d'un radicalisme igualitari acusat amb divises com «menjarem tots *mămăligă* i ceba»,²⁹ o «en el futur estat legionari no hi haurà més que treballadors», o fins i tot «en el futur estat legionari podrà ser possible que un home d'estat tingui un salari inferior al del treballador».³⁰ Però existien també altres formes d'apellar a una societat agrària que conservava les seves tradicions i la seva cultura ètnica molt vives i que es manifestava per un viu bagatge musical o per una activa tradició oral —que de fet contagià tota la literatura romanesa durant molt de temps—, poblada de contes sobre *haiduci*, herois a cavall i hàbils lluitadors, germandats de sang, etc.; tot això tenia relació amb el fet que els legionaris donessin tanta importància al cant i travessessin tot cantant els pobles, que Codreanu fos anomenat «capità» —com els antics capitans de *haiduci*, pandurs, etc.—, que practiqués l'antiga i tradicional *luptă dreaptă* —«lluita destra»—, o que conegués i emprés mètodes guaridors tradicionals usats pels pagesos i que fins i tot fos supersticiós;³¹ tampoc no era cap casualitat, com ja hem vist, que els legionaris es possessin plomes als barrets o que exhibissin la tradicional vestimenta popular camperola, o fins i tot l'apellatiu donat a les agrupacions juvenils: «Germandats de la Creu».³²

27. CODREANU, *op. cit.*, p. 309.

28. Document citat a la nota 18.

29. La *mămăligă* és el plat típic i bàsic de la pagesia romanesa, consistent en una pasta, espècie de farinetes de blat de moro, que acompanya d'altres ingredients o que es pren fins i tot sola. Es pot comparar a la polenta.

30. Document citat a la nota 18.

31. Durant la seva estada com a estudiant a Grenoble, el 1926, al petit poble on residia, als voltants de la ciutat, guarí una dona d'un furóncol al clatell amb una massa feta de farina i patata calenta (*vid.* Louise DAVID i Ion MARIU, *A Grenoble sur les traces du Capitaine*, Madrid 1971, p. 9). La faceta supersticiosa del «Capità» apareix reflectida en les seves anotacions íntimes, difícils de trobar: CODREANU, C. Z., *Însemnări* (1963), ps. 14-15 i 25-27.

32. Hom denominava així els nens batejats a la mateixa aigua segons l'antic costum ortodox; però també s'atribuïa aquest nom a certes sectes secretes sorgides espontàniament en el si del poble, destinades a venjar injustícies o a inquietar els dominadors

A mesura que la Guàrdia anà aconseguint més adeptes i transcorria el temps, els mètodes propagandístics es perfeccionaven i deixaven d'ésser «artesans» després d'haver-ne comprovat l'efectivitat: a les primeres eleccions, les del juny de 1931, els legionaris obtingueren un 10,6 % dels vots a Covurului, un 24 % a Cahul i un 8 % a Turda. Es tractava, és clar, de les primeres zones treballades. Vint dies després quedà vacant el lloc de diputat per al districte muntanyenc de Neamt —amb unes característiques geogràfico-culturals semblants a la zona dels monts Apusení—, i després d'una sèrie de campanyes fulgurants, en les quals les esquadres travessaren el territori en totes les direccions, «treballant a jornal per a guanyar-se el menjar» amb els pagesos, la Guàrdia obtingué 11.300 vots contra els 7.000 dels liberals, i Codreanu accedí per primera vegada al parlament.³³ L'abril del 1932 el sistema de concentració de forces i d'intenses i coloristes campanyes agràries tornà a mostrar-se eficaç, i el pare de Codreanu, vell antisemita, integrant també del moviment, guanyà les eleccions parlamentàries al districte de Tutova, malgrat que allà els legionaris mai no hi havien estat gaire forts.³⁴ Així, doncs, des del 1931 la Guàrdia de Ferro inicia un ascens que alguns autors qualifiquen de meteòric i que menà aquest partit a ocupar en els comicis del 1937 el tercer lloc en importància dintre l'espectre polític del país i a constituir-se un dels grups feixistes més importants d'Europa. El quadre general de causes objectives que impulsaren la Guàrdia de Ferro directament o indirectament dins del context de les forces polítiques del país gira entorn dels projectes d'una fracció de la gran burgesia i del mateix rei Carol II per a aconseguir el control total de l'estat tot imposant una dictadura, tot plegat en benefici d'uns interessos econòmics molt determinats. Però l'anàlisi d'aquesta relació de forces i la seva articulació amb la dinàmica política de la Guàrdia, la seva composició de classes, etc., és prou complexa com per merèixer un altre article a part.

Les eleccions del 1937 són la culminació de la línia d'acció de tipus agrarista seguida pels legionaris des de l'hivern de 1929-1930. Els mètodes de propaganda no variaren gaire, encara que ara comptessin amb mitjans materials notables, sobretot de transport —a base de camions—, i tot un sistema organitzatiu complex, amb centres coordinadors, llocs de comandament, etc., que desbordà en molts casos la contrapropaganda governamental.³⁵ Aquesta vegada, a més, els legionaris jugaren la carta de mostrar-se estrictament legalistes, actuant contra els gendarmes quan aquests impedièren l'accés a les urnes, o vigilant la possibilitat de tupinades, etc.³⁶ Al contrari —i és una bona mostra de la incorporeïtat tàctica del feixisme—, a la ciutat s'incidí en la clàssica apologia de l'estat autoritari.

---

otomans. D'altra banda, els juraments de sang eren comuns entre els pagesos romanescos i sovint eren esmentats en els contes populars.

33. CODREANU, *op. cit.*, ps. 347-349. Per als percentatges, *vid.* «Monitorul Oficial», núm. 131 (del 10 de juny de 1931).

34. *Id.*, ps. 372-375.

35. Ministère des Affaires Etrangères, *série Europe, 1930-1940, subsérie Roumanie*, vol. 173 (Politique Intérieure), annex, Març de 1930 - novembre de 1939. Desp.

36. Aquests eren, en efecte, mètodes habitualment emprats pels liberals en el poder, representats de la gran burgesia romanesa (*vid.* el despatx tramès pel plenipotenenciari francès pel desembre del 1937, *cit.* a la nota anterior).

Conclusions generals

I. Per acabar, una breu ullada a les regions d'on procedia el vot agrari obtingut per la Guàrdia de Ferro pot donar-nos una idea global dels medis on es movien perferentment els legionaris:

a) Les zones de plana amb predomini de la petita propietat. En aquestes zones les petites parcelles hereten tota una sèrie de defectes de l'antic sistema latifundista, principalment la dispersió del minifundi i la pràctica del conreu extensiu; això comportava alhora problemes de desplaçament, repòs de la terra, etc. El fet que el conreu predominant en aquestes reduïdes explotacions fos el cerealícola agreujava la seva inestabilitat econòmica, sempre a punt de la fallida, i encara més després de la crisi de 1930-1933. És simptomàtic que, en una enquesta duta a terme pel doctor Gusti el 1938 amb un grup d'estudiants, hom assenyalés que aquell any, als pobles de la plana, els pagesos que havien rebut terra de la reforma agrària el 1921 perderen fins aleshores, en benefici dels propietaris mitjans —poseïdors d'extensions entre 10 i 100 ha— entorn del 30 o 40 % de llurs propietats.³⁷ És important de ressaltar que els propietaris mitjans es beneficiaren en bona part de la crisi dels petits propietaris. Foren ells els qui compraren moltes de les terres que els petits propietaris es veieren obligats a vendre. I cal tenir en compte per a comprendre més bé els petits propietaris que deixaven de votar els agraristes, que molts camperols mitjans abonaven precisament el Partit Nacional Camperol i fins i tot hi militaven activament.

Finalment, els districtes que integraven aquestes zones eren, a més, focus de malalties endèmiques típiques de regions pobres: el tracoma, la sífilis, la pel·lagra i el paludisme.

b) Les zones de muntanya, on el problema que es plantejava era en realitat el de la superpoblació per hectàrea. I, en aplicar-se la reforma agrària, els especialistes no calcularen de manera adient l'extensió que era realment necessària per a una família pagesa;³⁸ però és que posteriorment, per efectes de repariments d'heretament, les propietats tendiren a desintegrar-se. Així, al nord d'Oltènia i al sud de Transsilvània es donaven casos com el d'una propietat de 5 ha... dividida en quaranta parcelles!³⁹

c) D'altra banda, la Guàrdia no solament sembla haver obtingut els seus vots de certs districtes on abundava una pagesia pobra i que vorejava la depossició i la misèria, sinó també d'altres on sobrevivia la gran propietat. I això és especialment vàlid per a aquelles zones on en 1929-1930 comencen les seves campanyes: així, a Covurlui trobem que existia un 36 % de propietats de més de 50 ha, a Ialomița la proporció era del 23 %, a Constanța d'un 39 %, etc. A Neamț hi havia un latifundi de 56.000 ha, propietat dels Sturdza, poderosa família de terratinents moldaus.⁴⁰

37. DIVERSOS AUTORS, *Relații agrare și mișcări țărănești în România, 1908-1921* (Bucarest 1967), p. 584.

38. D. ȘANDRU, *Reforma agrară...*, op. cit., p. 354.

39. *Ibid.*, ps. 278-279.

40. *Vid.*, en especial, l'*Enciclopedia României*, vol. iv, p. 855, taula iv. També D. ȘANDRU, op. cit., p. 251, i *Relații agrare și mișcări...*, op. cit., p. 578. S'esmenta, així mateix, el fet en el document citat a la nota 28.

Figuraven a la Guàrdia, efectivament, alguns latifundistes o membres de famílies terratinents, com Mihail Sturdza, diplomàtic germanòfil, o la princesa Zoè Sturdza, de la mateixa família; Hristache Solomon —que apareix esmentat sovint a l'obra de Codreanu—; Nuțu Eșanu, cap de les organitzacions legionàries de Neamț, etc.

Una darrera especificació: en aquests districtes —el cas concret del de Ialomița— treballaven les terres dels latifundistes una gran quantitat de peons procedents de les muntanyes.⁴¹

Sens dubte, l'arrelgament de certs terratinents amb els guardistes té alguna cosa a veure amb les pèrdues i ruïnes produïdes per la caiguda del preu dels cereals al mercat exterior, l'esfondrament del crèdit agrícola, etc., després de la crisi. Però el problema que interessa de resoldre és el de si es donaren casos de caciquisme respecte a la Guàrdia de Ferro i quina fou la importància de les ajudes concedides. Crec que de moment el tema encara presenta una imatge difusa com perquè a partir de les dades que he presentat no puguem fer més que especulacions sense gaire suport documental. El que sí que podem afirmar és que els qui abonaren els feixistes foren, d'un costat, els petits propietaris i, de l'altre, els pagesos benestants amb més de 50 ha, però no podem dir això mateix de la propietat mitjana, especialment de la mitjana-baixa (10-50 ha).

d) El vot obtingut a Bucovina, en una proporció notablement alta, obeeix en especial a la propaganda antisemita de la Guàrdia en relació amb la pressió exercida pels prestamistes particulars hebreus, que exigien interessos usuraris als petits propietaris —la gran majoria de la regió— en una època de greu crisi econòmica per a l'agricultura, com foren els anys trenta en general.

II. En definitiva, per tal d'analitzar el procés ascendent de la Guàrdia de Ferro al camp romanès entre el 1930 i el 1937, hem de tenir en compte tot un seguit de factors que van des dels condicionants pròpiament agraris de la crisi de la petita pagesia —és a dir: minifundisme, dispersió parcel·laria, inadaptació als nous sistemes productius, etc., i en darrer terme, aplicació deficient de la reforma agrària promulgada el 1921—, i dels terratinents —que arrencaven des del segle XIX i es poden resumir en una incapacitat acusada de modernitzar els sistemes de producció i de lluitar eficaçment per uns canals comercials apropiats—, a la inexistència d'unes solucions político-econòmiques «racionals» a tota aquesta problemàtica, i a les conseqüències sociològiques negatives que n'emanaven d'ella —i amb això fem referència en especial al fracàs progressiu de l'alternativa agrarista dels nacional-camperols.

Naturalment, tot aquest ventall d'elements d'ordre político-econòmic són molt importants i abasten temes concrets molt més amplis. Resta per estudiar, per exemple, quina era l'actitud de la generació de pagesos que havia viscut i protagonitzat la revolta agrària del 1907 —d'una violència inusitada, que assolí tot el país i que l'exèrcit reprimí exterminant onze mil camperols—; és evident que als anys trenta els supervivents encara tenien un paper polític per fer.⁴² Encara més, caldria perfilar més bé la incidència real de la crisi dels anys trenta

41. SANDRU, *op. cit.*, p. 286.

42. Existeix un estudi detallat i documentat sobre els orígens de la revolta: Philip

sobre la pagesia petita i mitjana a base de treballs sectorials i més detallats que els que tinc en el meu poder.⁴³ El paper del proletariat agrícola, pel seu costat, tampoc no queda gaire clar, la qual cosa no deixa d'ésser un obstacle per a la comprensió de tota una sèrie de problemes. Però, tot i això, no hem de perdre de vista un enfocament més complet que abastaria una gamma de factors que propiciaven el contacte de la Guàrdia de Ferro amb el camp. Aquests factors són principalment d'ordre estructural, i atesa la seva complexitat no han pogut tenir cabuda en aquest treball; entre aquests sobresurten per exemple la qüestió del «sistema niu», els camps de treball voluntari, etc.⁴⁴ Estretament lligada amb l'anterior, hi ha la qüestió del paper de l'Església ortodoxa, predominant al país, i més pròpiament de molts popes de poble, vertaders enllaços entre els propagandistes legionaris i el pagès. A la vegada, d'altra banda, l'afer entronca amb el problema del descontentament d'amplis sectors de l'Església ortodoxa romanesa, tant perquè el concordat signat pel govern nacional-camperol el 1929 amb la Santa Seu beneficiava la minoritària Església catòlica, com pel fet que l'ampliació de la reforma agrària el 1923 —que coincidia amb la promugació d'una nova constitució— afectava, per la desamortització, els poblats boscos propietat de l'Església ortodoxa. En qualsevol cas els sacerdots, amb un gran ascendent als pobles, foren en algunes ocasions agents de propaganda ben actius a favor de la Guàrdia.

Un tercer punt a considerar passa per l'anàlisi de tots aquells corrents de pensament de rel filosòfica que suraven en l'ambient cultural romanès de l'època i que propiciaven poderosament l'acostament dels legionaris —els dirigents i fundadors eren en la seva major part estudiants, advocats, mestres, etc.— al medi agrari. En concret, un estudi seriós de la qüestió ha de tenir en compte sobretot el cercle d'intellectuals que girava entorn de la revista «Gândirea» («Pensament»), la qual propiciava, entre altres coses, un reencontre de les arrels nacionals romaneses a través d'una revaloració filosòfica de l'ortodòxia cristiana. D'ací sorgiren Nae Ionescu, filòsof quasi oficial de la Legió i la Guàrdia de Ferro, i fins i tot figures com Mircea Eliade, que també milità en el seu moment en aquests moviments polítics. D'altra banda, una bona part de les idees de «Gândirea» i de la mateixa doctrina legionària més purament populista agra-

---

Gabriel EIDELBERG, *The Great Peasant Revolt of 1907. Origins of a Modern Jacquerie* (Leiden 1974).

43. Els treballs publicats a Romania més accessibles al lector occidental pateixen d'un esquematisme acusat i d'una visió eminentment «panoràmica» dels esdeveniments; aquest és el cas, per exemple, de les obres de V. Bozga o D. Şandru esmentades al llarg d'aquest treball. Alguns articles de revistes especialitzades, amb llurs immanejables quadres estadístics, a penes cobreixen aquesta carestia.

44. El «niu», cèl·lula bàsica de l'estructura de la Guàrdia de Ferro, podia aglutinar entre tres i tretze membres. Els nius sorgien «eruptivament», a partir de la reunió habitual d'un grup de tres militants a qualsevol lloc de Romania; posseïen, a més, una gran autonomia respecte al nucli directiu central del moviment. Aquestes característiques feien que els nius s'adaptessin molt bé al medi social local en què sorgien. Foren un factor important dins de l'organització capil·lar de la propaganda legionària, ja que entre llurs funcions hi havia la d'organitzar marxés locals limitades, fer propaganda electoral als pobles, dur a terme xerrades d'adoctrinament, etc. Tot plegat apareix molt ben especificat a l'obra de Corneliu CODREANU, *Le livret du Chef du Nid* (Munic 1974).

rista tenien l'origen en un altre cercle intel·lectual de principis de segle, radicat a la revista «Sămănătorul», base del primitiu popularisme romanès.⁴⁵

Finalment, en cap cas no hem de refusar l'enfocament etnològic, que ens ha d'ajudar a entendre les causes de l'èxit progressiu de les consignes i actituds de la propaganda legionària *des de l'òptica de la pagesia*. Crec que només a través d'un estudi detallat dels mites, llegendes i representacions simbòliques latents en la cultura popular camperola, així com de les seves particulars concepcions polítiques, podrem comprendre perquè en molts casos el vot camperol es decantà per una alternativa política «irracional», basada en arguments eteris, moltes vegades romàntico-simbòlics, però en qualsevol cas sempre irreal i apartats de les solucions pràctiques i concretes que d'altres partits i moviments polítics —i principalment els nacionals-camperols— oferien.

45. Se sol considerar que el pare exclusiu del populisme romanès fou Constantin Stere, el qual, pel seu origen bessàrab, mig rus i mig romanès, havia militat en la seva joventut amb els *narodniki* russos, i portà moltes de les idees del populisme rus a Romania. Aquesta apreciació es pot trobar en un clàssic com el llibre de Henry ROBERTS, *Rumania. Political Problems of an Agrarian State*, ja citat (ps. 144-147). Tanmateix, quan Stere entra a Romania procedent de Sibèria, on havia estat desterrat pel règim tsarista, i recomença la seva tasca política, ja feia tres anys que a Romania era en ple auge la revista «Sămănătorul», que encara que tingués un caire filosòfico-literari més que no pas estrictament política era clarament populista. De fet, fins i tot sembla com si Stere hagués agafat alguna de les seves idees de la revista citada. Pel seu costat, les concepcions més purament populistes de Codreanu provenien més de «Sămănătorul» que de Stere (*vid. les ps. 422-423 de Francisco VEIGA, La Guardia de Hierro: fascismo y populismo agrario...*, *op. cit.* a la nota 1).

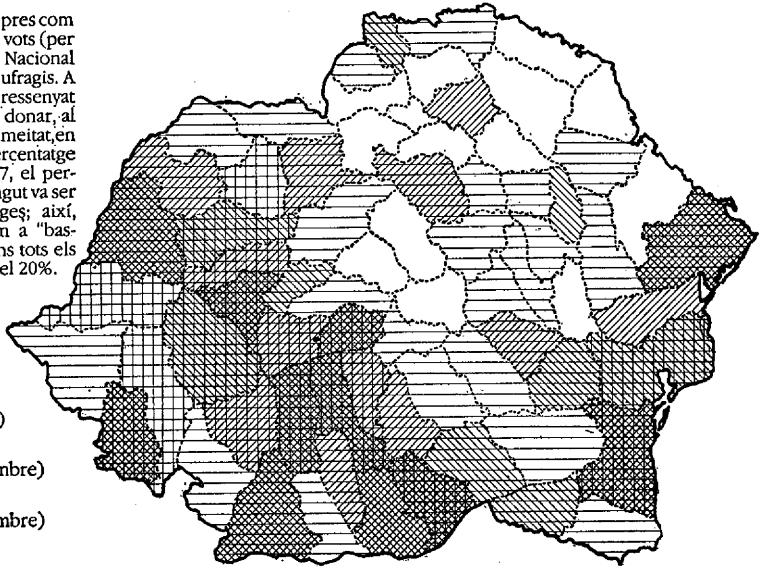
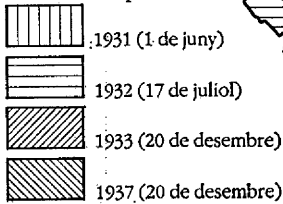

BASTIONS DEL PARTIT NACIONAL CAMPEROL (1931-1937)

Nota:

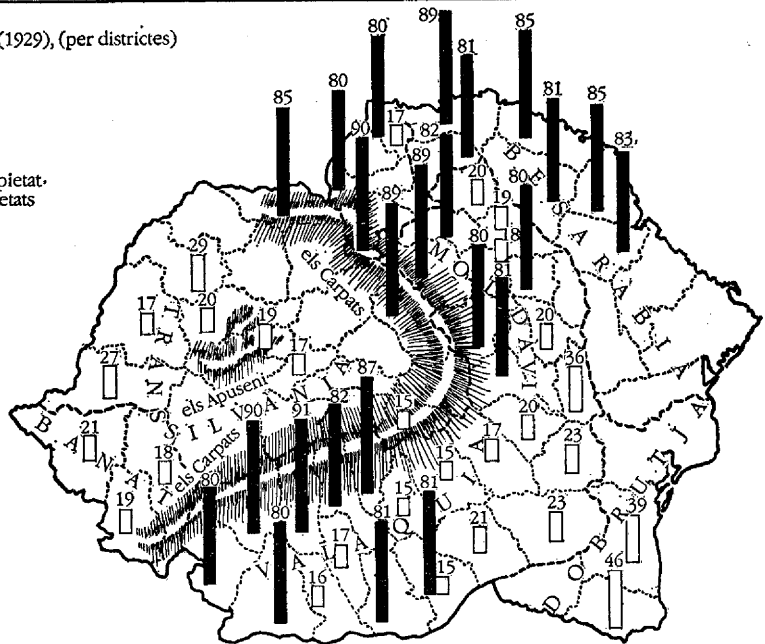
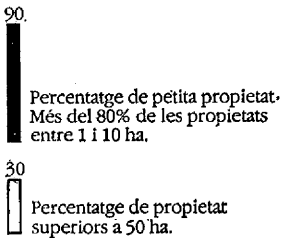
Per elaborar aquest mapa s'ha pres com a referència el percentatge de vots (per districte) més alt, del Partit Nacional Camperol en cadascun dels sufragis. A partir d'aquesta xifra s'han ressenyat tots aquells districtes que van donar, al Nacional Camperol, més de la meitat, en xifres rodones, d'aquest percentatge màxim. Per exemple, el 1937, el percentatge màxim que fou obtingut va ser d'un 44% al districte d'Argeș; així, doncs, van ser inclosos com a "bastions" per a aquelles eleccions tots els districtes que sobrepassaren el 20%.

Eleccions de diputats

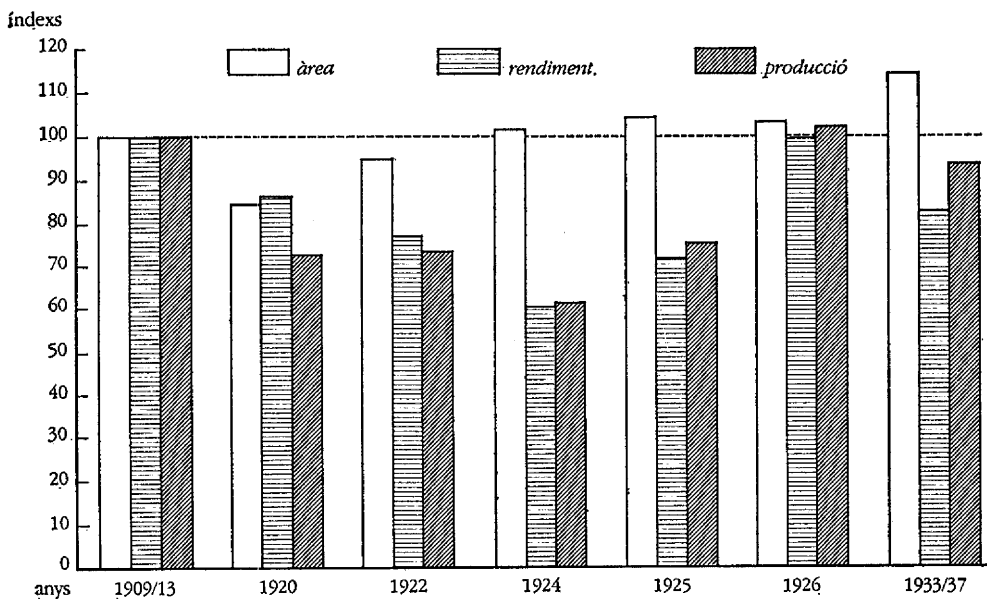
Fons: "Monitorul Oficial" núms. 131.(10-vi-1931), 173 (26-vii-1932), 300 (29-xii-1933) i 301 (30-xii-1937),

PETITA I GRAN PROPIETAT (1929), (per districtes)

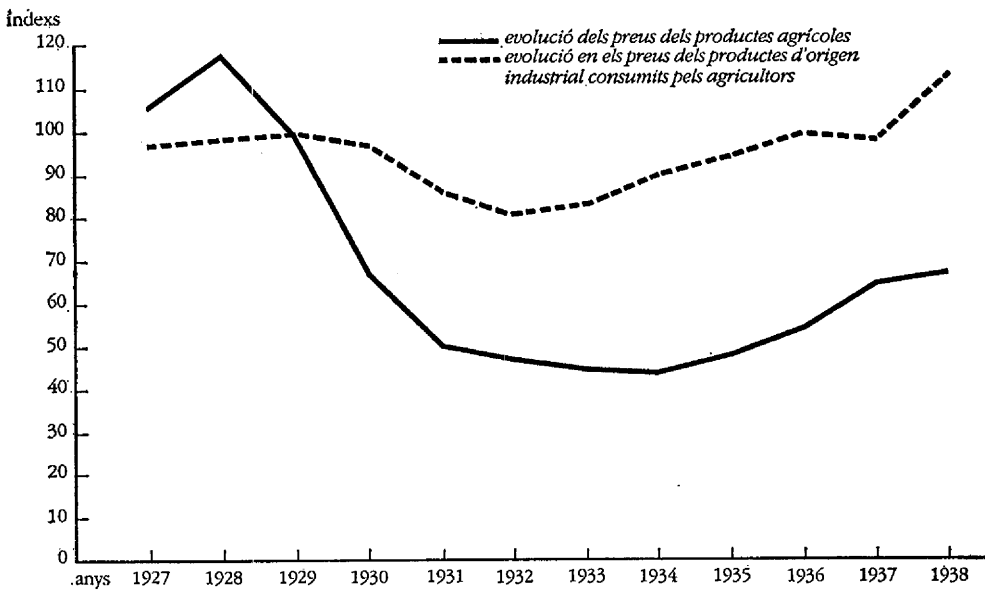

Font: Enciclopedia Românică, vol IV p. 855, taula IV

ÀREA DE CONREU, RENDIMENT I PRODUCCIÓ DE CEREALS. ROMÀNIA 1909-1937

ÍNDEXS DELS PREUS DELS PRODUCTES AGRÍCOLES I DELS PRODUCTES INDUSTRIALS CONSUMITS PELS AGRICULTORS. 1927-1938

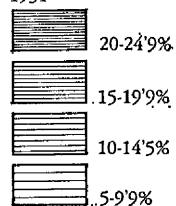

ELECCIONS DE DIPUTATS (JUNY DE 1931 I JULIOL DE 1932)

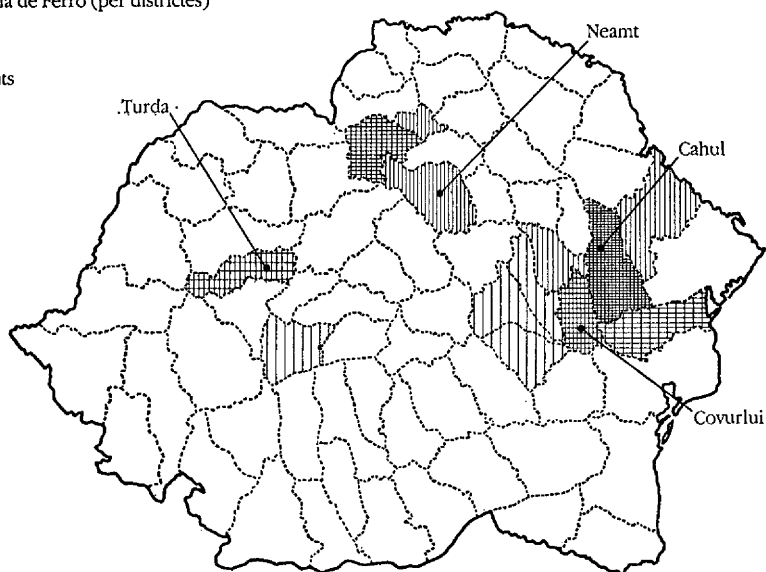
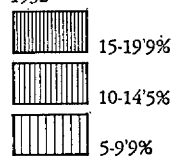
Vots obtinguts per la Guàrdia de Ferro (per districtes)

Percentatge de vots obtinguts

1931

1932

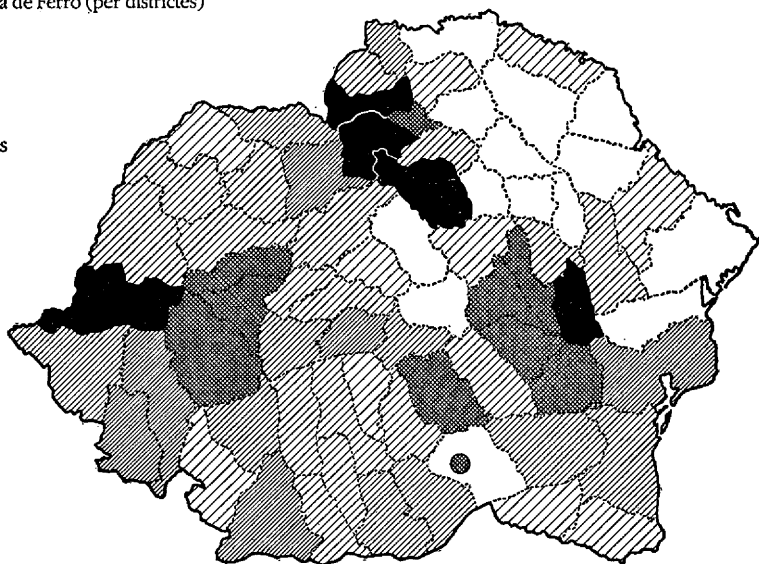
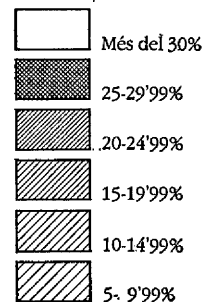

Font: "Monitorul Oficial", núm. 301 (30-xii-1937)

ELECCIONS DE DIPUTATS (DESEMBRE DE 1937)

Vots obtinguts per la Guàrdia de Ferro (per districtes)

Percentatge de vots obtinguts

Font: "Monitorul Oficial", núms. 131 (10-vi-1931) i 173 (26-vii-1932)